
INLEIDING

Op vraag van het kabinet cultuur van de Vlaamse Gemeenschap en op initiatief van het steunpunt voor audiovisuele kunsten, het Initiatief Audiovisuele Kunsten (IAK), werd in 2004 een onderzoeksproject opgestart naar de wenselijkheid en haalbaarheid van een platform voor de beschikbaarheid van audiovisuele creatie met het doel te komen tot een meer gediversifieerd audiovisueel aanbod in een breder vertoningveld.

PROBLEEMSTELLING

Van alles wat vandaag gemaakt wordt, bereikt slechts een gedeelte een breder publiek. Een aantal filmsoorten en genres hebben nauwelijks toegang tot de bestaande verspreidingskanalen en de creaties die wel vertoond worden via deze kanalen, verdwijnen na korte tijd uit het circuit.

Deze situatie geldt voor speelfilms, maar veel meer nog voor documentaire, kortfilm en mediakunst, die veelal uitsluitend op filmfestivals te zien zijn. Dat heeft voor gevolg dat het publiek, en ook de cultuursector, weinig zicht heeft op de totaliteit en verscheidenheid van het audiovisuele aanbod en dat de bestaande vertoninginitiatieven hun aanbod noodgedwongen beperken tot wat zij (kunnen) kennen en ter beschikking krijgen.

Een aantal verenigingen hebben doorheen de jaren initiatieven ontwikkeld om de verspreiding van audiovisuele creaties die afwijken van de mainstream fictie langspeelfilms te waarborgen. Deze non-profit verdelers en aanverwante verspreidinginitiatieven missen echter de slagkracht om hun

catalogus optimale zichtbaarheid te geven en het vertonerveld exhaustief te benaderen.

Andere verenigingen doen (als hoofd- of bijzaak) aan inventarisering van gegevens over de beschikbaarheid van audiovisuele creaties. Deze informatie wordt echter verspreid en onvolledig aangeboden zodat potentiële programmatoren en vertoners moeilijk hun weg vinden tot bij het vertoningmateriaal en de geldende rechten.

Dit onderzoeksproject gaat na op welke manier de drempels die vandaag de beschikbaarheid van audiovisuele creaties en een gediversifieerd audiovisueel aanbod in de weg staan verlaagd kunnen worden. Er worden daarbij aanbevelingen gemaakt voor de totstandkoming van een beschikbaarheid-platform dat als centraal expertise- en aanspreekpunt een dienstverlenende en aanvullende werking kan ontwikkelen in netwerking met de bestaande initiatieven en instanties. De vragen welke functies dergelijk platform daarvoor kan opnemen en welke instrumenten daarvoor vereist zijn, komen uitvoerig aan bod. Er wordt daarbij aandacht geschonken aan mogelijke vormen van samenwerking, enting en fasering.

METHODOLOGIE

Tijdens de tien maanden dat de onderzoeker was aangesteld werd een brede bevraging van de audiovisuele sector uitgevoerd. Er werden gesprekken aangegaan met makers, verdelers, distributeurs, vertoners, exploitanten, instellingen die aan inventarisering doen, archieven, filmscholen, producenten, educatieve organisaties, juristen en steunpunten. De gesprekken werden aangevuld met twee bijeenkomsten: één rond non-profit verdeling in Vlaanderen en één rond de distributieproblematiek van mediakunst.

Daarnaast werden twee kleinschalige enquêtes uitgevoerd. In een eerste enquête werden kunst-, cultuur- en gemeenschapscentra bevraagd naar hun audiovisueel aanbod en hun eventuele interesse in een meer gediversifieerde programmering. Een tweede vragenronde werd opgezet onder makers van audiovisuele creaties waarbij gepeild werd naar hun bevindingen omtrent de beschikbaarheid en zichtbaarheid van hun werk binnen fictie, animatie, documentaire en mediakunst, van verschillende filmduur. Met deze enquêtes werden de tijdens de gesprekken aangebrachte aandachtspunten en gesignaleerde problemen aan de feitelijke realiteit getoetst.

Aanvullend werd informatie uit publicaties, websites, nota's en in het bijzonder uit twee rapporten die tijdens dezelfde periode tot stand kwamen, verzameld en verwerkt. De onderzoeksprojecten naar audiovisuele vorming in het Vlaamse onderwijs (Annemie Goegebuer, 2004) en naar archivering en conservering van creaties op elektronische en digitale dragers (Stoffel Debuysere, 2005) leverden een wezenlijke bijdrage tot een onderbouwde kijk op twee belangrijke facetten van het audiovisuele veld.

TERMINOLOGIE

Voor een correcte lezing van het onderzoeksproject is het noodzakelijk aandacht te hebben voor de specifieke terminologie. Er wordt getracht zo consequent mogelijk termen te omschrijven en te hanteren. De meest gehanteerde termen worden hieronder opgesomd.

ALGEMEEN

Het woord "film" wordt weinig gehanteerd in deze tekst wegens de verwarrende verwijzing naar de drager. Waar de term toch gebruikt wordt, wordt een audiovisuele creatie aangeduid. Deze

creatie kan zowel op pellicule als op een andere drager bestaan.

Een audiovisuele creatie is een creatie tot stand gebracht door een al dan niet bewegend beeld in een tijdsconstructie te laten verlopen, al dan niet vergezeld van klank. De artistieke bedoeling moet niet uitgesproken zijn. Een audiovisuele creatie is reproduceerbaar en kan meer dan eens vertoond worden.

FILMSOORTEN EN GENRES

Audiovisuele creaties kunnen ingedeeld worden volgens format, filmsoort, genre en ontstaanscontext. Binnen dit onderzoek worden een aantal groepen genoemd:

In fictie wordt een fictieve werkelijkheid gecreëerd en uitgebeeld, waarbij al dan niet de conventies van één of meer genres gevolgd worden (drama, komedie, horror e.a.). “Fictie” wordt in dit rapport zelden als een aparte categorie genoemd. Het genre wordt immers beoefend in diverse formats (kortfilm, langspeelfilm e.a.) en is te vinden zowel in live action als in animatie.

Animatiefilm is een filmsoort die tot stand komt via fotografische registratie van levenloze componenten die door het cinematografisch procédé manueel “tot leven worden gebracht” of waarbij het beeld of de beweging door een computer wordt gegenereerd. De context van creatie, verspreiding en vertoning kan heel verschillend zijn tussen beeld-per-beeld en computeranimatie. Net als “fictie” wordt “animatie” hier zelden als aparte categorie vernoemd aangezien animatie voorkomt in alle genres en formats.

Een documentaire is een audiovisuele creatie waarbij een feitelijke werkelijkheid ofwel gereveleerd wordt via artistieke procédés (creatieve documentaire) ofwel weergegeven wordt met

---

informatieve doeleinden (informatieve documentaire). Documentaires behoren net zoals bedrijfsfilms, reportages, educatieve films en beeldregistraties tot non-fictie. In dit onderzoek gaat binnen non-fictie de aandacht voornamelijk naar creatieve documentaires.

De definiëring van mediakunst is complex. De term geldt als een gemeenschappelijke noemer voor een relatief jong en heteroog werkveld dat o.m. videokunst, experimentele film, installaties, performances, internetkunst, loops en interactieve werken omvat. Er bestaan grote verschillen in werkmethodes en presentatievormen binnen mediakunst. De praktijk beweegt zich tussen het toepassen van “nieuwe” technologieën in “traditionele” media als theater, beeldende kunsten, muziek en architectuur en een meer gericht toespitsen op “nieuwe media” als computers, globale netwerken, internet, mobiele telefoons, intelligente materialen of spelconsoles. Waarbij “nieuw” een heel relatief begrip is in onze huidige, snel veranderlijke samenleving. Er wordt door personen en instellingen met expertise binnen mediakunst gewaarschuwd voor een te lichtzinnig gebruik van het begrip. Men moet zich bewust blijven van de complexiteit die schuil gaat onder de verzamelnaam.

Een indeling van audiovisuele creaties kan gebeuren op basis van de speelduur: kortfilm, langspeelfilm, middellange producties of creaties met een onbepaalde filmduur zoals b.v. installaties of loops. In wezen verwijst de term kortfilm enkel naar de korte duur van een audiovisuele creatie (minder dan 30 minuten). In praktijk wordt de term doorgaans gebruikt om narratieve fictiefilms van korte duur aan te duiden, in live action of animatie. Ook binnen dit rapport wordt de term “kortfilm” op deze manier ingevuld. Voor langspeelfilm geldt een zelfde redenering. Al verwijst de term in se enkel naar de duur van een audiovisuele creatie (meer dan 60 minuten); in praktijk wordt de term meestal ingezet voor narratieve fictiefilms van lange duur (live action of animatie) en ook binnen dit rapport geldt deze omschrijving. Een middellange duur (tussen 30 en 60 minuten) is karakteristiek

voor televisieproducties en documentaires.

Volgens ontstaanscontext kan een indeling gemaakt worden tussen gesubsidieerde producties, creaties die tijdens een opleiding worden gemaakt (op een filmschool zoals studentenwerk of in een filmclub zoals amateurkunsten) en onafhankelijke producties.

PROFIT EN NON-PROFIT (OF “SOCIAL-PROFIT”)

De termen “verdeling” en “distributie” enerzijds en “vertoning” en “exploitatie” anderzijds worden gedefinieerd met de bedoeling een expliciet onderscheid te maken tussen “culturele” en “commerciële” activiteit. Al lopen ze in praktijk soms in elkaar over, toch is het noodzakelijk een duidelijk onderscheid te maken tussen beide activiteiten omdat zij een volledig verschillende finaliteit hebben. Verdeling is de non-profit activiteit van het ter beschikking stellen van audiovisuele creaties als culturele opdracht. Distributie is de profit activiteit van het ter beschikking stellen van audiovisuele creaties voor vertoning als reguliere handelspraktijk. Vertoning duidt op een vertoning in een non-profit context (b.v. cultuurcentrum, filmhuis), waar exploitatie wijst op een vertoning in profit context (b.v. bioscoop).

CINEFIEL EN MAINSTREAM

Met “cinefiële” of “art house” films worden films aangeduid die meer gericht zijn op de film-liefhebber of op een veeleisender publiek. Art house films worden tegenover zgn. “mainstream” of “commerciële” films geplaatst, waarmee films worden aangeduid die een zo breed mogelijk publiek kunnen aanspreken en die een ontspannend karakter hebben. De scheidingslijn tussen art house en commerciële films is in praktijk niet altijd eenduidig te trekken.

KORTE INHOUD

Deel 1 biedt een schets van de huidige beschikbaarheid van audiovisuele creaties in Vlaanderen. Daarbij wordt het belang van een depotwerking toegelicht en het juridisch kader van audiovisuele creaties en auteursrecht geschetst. Er wordt nagegaan in welke mate de informatie over beschikbaar vertoningmateriaal en bijhorende rechten geïnventariseerd is en publiek wordt aangeboden. Tevens wordt een blik geworpen op de verschillende bestaande initiatieven op het vlak van verspreiding en vertoning, zowel binnen profit als non-profit.

In deel 2 gaat de aandacht naar knelpunten die zich voordoen op het vlak van inventariseren, informeren, depotwerking, verspreiden en vertonen. Er wordt dieper ingegaan op de lacunes binnen het verspreidingsveld, zowel algemeen als per filmsoort en genre. Tevens worden de uitdagingen die een meer gediversifieerd en geografisch gespreid aanbod aan het vertonerveld stelt, onderzocht.

Op welke manier een beschikbaarheidsplatform kan bijdragen tot een verbeteren van de beschikbaarheid en zichtbaarheid van audiovisuele creaties wordt besproken in deel 3. Er wordt nagegaan welke functies een beschikbaarheidsplatform zou kunnen opnemen en welke instrumenten daarvoor vereist zijn. Daarbij gaat de aandacht steeds naar mogelijke en wenselijke vormen van samenwerking, enting en fasering.

In bijlage ten slotte wordt de juridische context van de beschikbaarheid van audiovisuele creaties besproken door Katrien Van der Perre. Zij wijst op de recente evoluties binnen auteursrecht. Ook in bijlage volgt een voorstelling van de bestaande non-profit verdelers en wordt het cijfermateriaal van de enquêtes grafisch geïllustreerd.

Dit rapport vormt de neerslag van de studie die gevoerd werd van juni 2004 tot maart 2005. Op 23 maart werd het rapport officieel aan minister van cultuur Anciaux overhandigd. Deze studie wil een bijdrage leveren tot een grotere beschikbaarheid van audiovisuele creaties en de ontwikkeling van een open vertoninglandschap en een levendige audiovisuele cultuur.

De studie werd uitgevoerd onder begeleiding van een stuurgroep bestaande uit vertegenwoordigers van de Vlaamse Dienst voor Filmcultuur (filmpatrimonium), Fonk (kortfilm), Fonds Raoul Servais / viva (animatie), Mediadoc (documentaire) en het steunpunt IAK.

Tot slot danken we de leden van de stuurgroep: Walter Provo, Stefan Franck, Jan-Pieter Everaerts, Johan Van Schaeren, Johan Swinnen, Frank Van den Eeckhout en (i.m.) Michel Apers. Ook aan al diegenen waarmee gesprekken werden gevoerd binnen het kader van dit onderzoeksproject een welgemeende dank voor hun welwillende medewerking.